

uchopení osvětlení naplnění překypření
záře napojení ozvučení vhléd zkouška dotyk přechod
nic nového vchod stěna hrobka krov nahoru dolu
bytí pobytí vinice lom zámek ano Říp
Mělník vstávání ulehání elektrárna opakování Labe
křížová cesta zvyk setkání duch pochování
vybílení plíseň tušení půlnoc poledne uvnitř místní
pozůstatek národní
památkový ústav rozpomínání tradice pohyb pavučina
sít' drát papír vzduch prach nálada hlína strom
proud kout krok opírání vymetení publikace vepsání
klidně
kytku blíž tráva chátrající potřeba velká
malá znění
vlastní n acházení zádušní

19 22 8 2011

Resuscitace
místa – kaple sv. Ducha
Liběchov

Ausdruck Books

Viktor Fuček – výtvarný umělec,
architekt

slnko, slnko, slnko, slnko, slnko
tráva, tráva, tráva, tráva
voda voda voda voda voda, Labe, elektráreň,
elektráreň, elektráreň
prach, omietka, tehla, tehla tehla, tehla smrťsmrťsmrť

výhl'ad

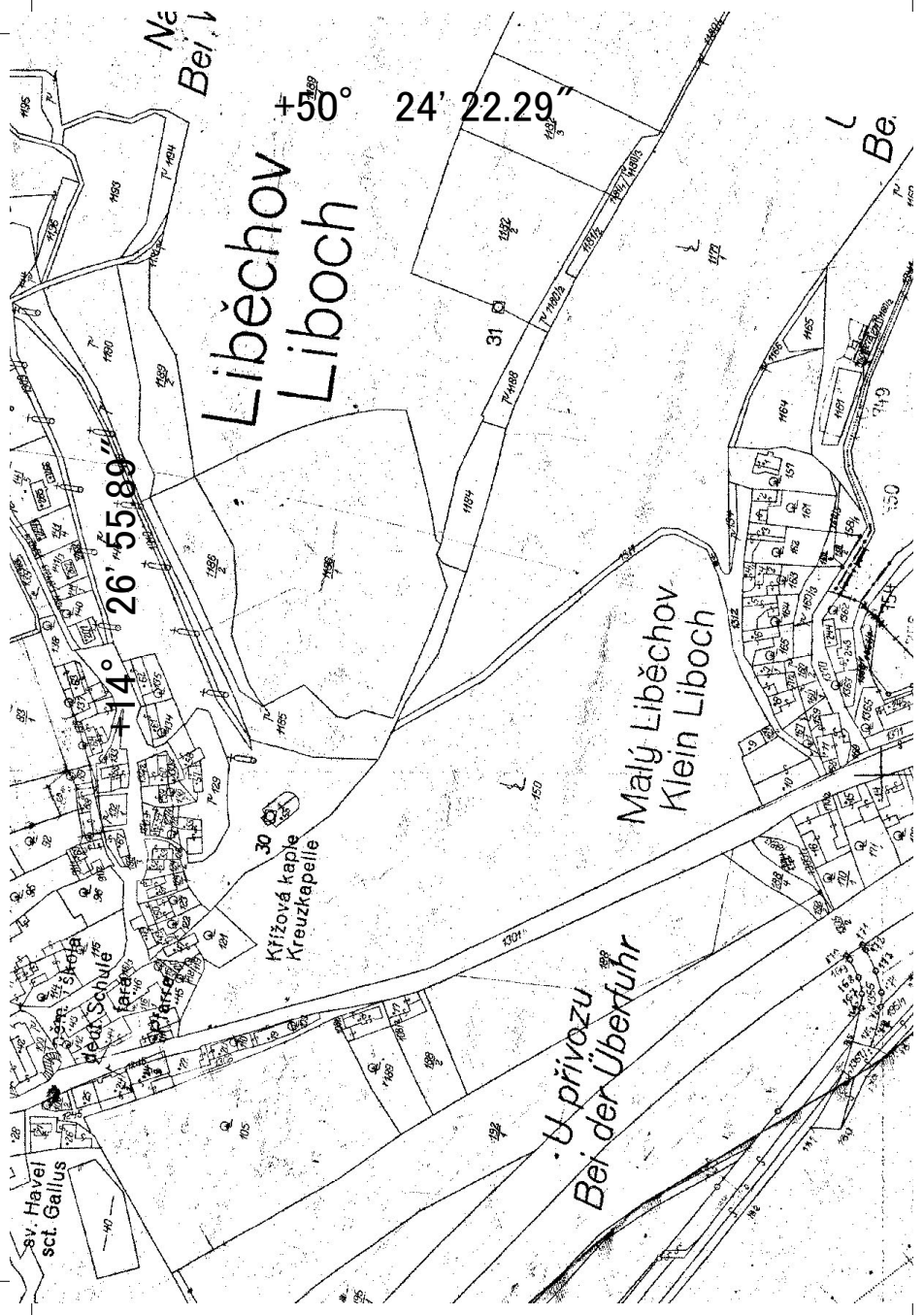
topografia

rezonancia rezonancia rezonancia rezonancia

presuny presuny presuny

presuny

presuny / zásahy

Ne
Bei ↓

Liběchov
Liboch

+50° 24' 22.29"

Be

14° 26' 55.89"

Malý Liběchov
Klein Liboch

30
Křížová kaple
Kreuzkapelle

U přívozu
Bei der Übertuhr

sv. Havel
sct. Gallus

Resuscitace místa – kaple Liběchov

Kostelíčku tam na vršku

Chceš přes držku?

Chceš přes držku?

Jenom trošku

Milý hošku

Jenom trošku

DLOUHODOBÝ ZÁJEM

Jan Trejbal – výtvarný umělec,
iniciátor setkání

Akce kaple Liběchov 2011 nyní v drobné publikaci... Co napsat po delší době o pouhých třech dnech v krajině, které většina z nás již vstřebala a při nejlepším zůstává pocit, že to bylo celé prima, že vyšlo počasí, že tam byla výborná – ale drahá griotka na baru, přednášky, alternativní muzika... K čemu se pro vzpomínku vztahovat, s čím setkání porovnávat, proč akce tohoto typu vůbec dělat, či dokonce v budoucnu případně opakovat ...

Na černobílé fotografii na stole přede mnou jsou mladí lidé mého věku, plní energie a zájmu, zachyceni při „aranžovaném defilé“ po hře Žebrácká opereta, kterou nastudovali pod vedením mojí vlastní matky ve Státním ústavu pro rekonstrukci památkových měst a objektů, ve svém volném čase. Inženýři, podnikoví

kresliči, architekti, památkáři, elektrikáři, kamarádi, milenci, nebo kolegové – amatérští herci. Píše se rok 1978.

Jsme plni energie a zájmu. Přípravujeme další podobná setkání, cítíme podporu od společnosti, ve které se nacházíme. Dokonce i ohlas na setkání u části obyvatel Liběchova byl kladný. Píše se rok 2012.

Kulisy – místa pro naše mezioborová představení ale dále chátrají a nové se prakticky už netvoří. Kulturní krajina je totiž plně obsazena, ale prakticky bez funkce. Musí se vyčistit a rozpomenout na to co je přirozené. Nějací herci se vždy na to najdou...

SUCHÉ KOSTI

Fr. Benedikt Mohelník OP – kněz a provinciál
české provincie dominikánů

Opuštěná a částečně zdevastovaná kaple v Liběchově působí tristně. Každý sakrální prostor, který přestal sloužit svému účelu, vytváří v duchovní a kulturní krajině jakousi černou díru, neboť takové místo nemůže zůstat pouze nelišným mementem dřívější funkce. Kostel, který neslouží jako místo bohoslužby, je ne-smysl. Tato vyprázdněnost však volá po naplnění. Citlivé lidi proto zneklidňuje a podněcuje k přemýšlení, jak místo (znovu-)naplnit smyslem. Liběchovská kaple vyprovokovala svým nynějším stavem ale také svým někdejší nábojem skupinu umělců, aby aktualizovali její nepochybný potenciál. Na několik dní tak „ožily suché kosti“, nikoli v údolí,

ale na kopci nad obcí. Duch života nebyl suchým kostem vrácen tentokrát slovem proroka, ale jazykem současného umění. Bohoslužba, pro niž byla vybudována i tato poutní kaple, si zaslouží, aby člověk přistupující k Bohu ze sebe vydal to nejlepší. A není právě toto vnitřní dynamikou každého umělce: vydat ze sebe to nejlepší? Umění se tak bohoslužbě vlastně podobá. Poutní kaple nad Liběchovem je zasvěcena Duchu Svátému, který i dnes vane, kam chce on sám...

DĚJINY KOSTELÍKA SV. DUCHA

Jan Kilián – historik

Ve 14. století za vlády Nechvala a Zdislava z Liběchova byla jejich ves součástí mělnického děkanátu a zdejší kostel centrem farnosti. Byť rozhodně nebyl založen či postaven roku 1354, kdy se poprvé jako farní připomíná, a byť ani přibližné datum jeho vzniku neznáme, není třeba pochybovat o tom, že od počátků fara náležela ke sv. Havlovi a nikoliv k údajnému předchůdci kostelíka Božího hrobu, později sv. Ducha.

Stavitelem sv. Ducha byl až Karel Hyacint Villani z Pillionica, zakladatel české linie svého rodu, v němž byl také po své smrti v prosinci 1656 pohřben.

Další výrazný moment v historii kostela je spojen s vládou Pachtů z Rájova. Mělnický kronikář Jan Josef Albrecht o stavbě kolem roku 1771 napsal: „nad Libichovem též podobně na vrchu leží kostel ke cti a chvále Ducha svatého vydvížený, kamžto každoročně procesí v druhý den slavnosti

Ducha svatého z Mělníka se vede“. Huberta Karla možná uvedená procesí podnítila k zatraktivnění místa vysázením lipové aleje nad severní strání výšiny a vybudováním křížové cesty se zastaveními v podobě pozdně barokních kapliček. Do nich měly být při poutích a jiných církevních slavnostech instalovány obrazy od jednoho z Kramolínů, buď Václava Prokopa nebo (spíše) jezuitského řádového malíře Josefa.

Jenomže doba už podobným stavbám a procesím nepřála, vždyť ve stejném roce, kdy Pachta křížovou cestu budoval, se vlády v zemi ujímal reformně velmi naladěný císař Josef II. Netrvalo dlouho a také liběchovský kostelík se

3.

S opravou vyhořelé věže kostelníčka bylo započato v roce 1968 a v roce 1969 byla oprava věže obnoveána. Opravu prováděla Státní památková péče Praha.

Do roku 1994 nebylo vidmo kam se zvony z kostelníčka poděly. Petřicíní, po zvonech vyvolal místní starosta Josef Petřichý a to již v roce 1992. Nakonec bylo zjištěno, že zvony byly odvezeny do Petroviva. Petřicíní, po zvoních bylo o to sličnější, že obce toho jména se vyskytuje na mapě několikrát. Nakonec se Liběchovský starosta z vlastní iniciativy rozjel viziach v Sedlčan na okresě Příbram. Po jednání s místními představiteli Petroviva a za jejich souhlasu byly zvony naveseny do Liběchova dne 1. 7. 1994. Zvony byly téhož dne uloženy v zámekovém sýbcharu za přítomnosti starosty obce Josefa Revulného, peduochho Měřístkovu muzeu Zdenka Wimmera, kronikáře obce Vlastu Doučka a dělna občaního zastupitelstva Boh. Bestřika.

Pohled jihovýchodní

foto sv. Krejčík

ocitl na seznamu zrušených svatostánků.

Za vlády rodiny Veithů se naopak právě kostel sv. Ducha těšil asi jejich

největšímu zájmu... Jakub Veith si jej vyhlédl za rodové pohřebiště. Podle topografa Sommera Veith dokonce kostelík zachránil od jinak zcela neodvratného zániku.

Kostelíku především přibyla na počátku 20. let 19. století věž a nové zařízení, mj. oltářní menza s barokním křížem, v jeho podzemních prostorách byla rozšířena stará klenutá krypta, v níž byly nalezeny ostatky zmiňovaného Karla Hyacinta Vilaniho.

Znovu byl kostelík vysvěcen roku 1828.

Ještě před první světovou válkou při svátku Božího těla chodilo procesí od kostela do

zámeckého parku i ke kostelíku sv. Ducha, o dušičkách se pořádal večerní průvod na hřbitov. Po válce se zámek s velkostatkem stal majetkem Františka Homolky. Homolka se rovněž ujal chátrajícího kostelíka sv. Ducha, který nechal na konci 20. let minulého století na své náklady ve výši několika desítek tisíc korun kompletně rekonstruovat.

Dominantní stavba na návrší nad obcí, se stala nakonec v

roce 1964 kulturní památkou, ale jen o dva roky později ji zapálil blesk při noční dubnové bouřce a vážně poškodil především její věž. Její obnova byla zahájena roku 1968 a dokončena následujícího léta, bohužel se však netýkala veithovské hrobky.

Kostelík sv. Ducha se posléze nevyhnul chátrání, které pokračuje v současnosti i nadále.

Božské Hvězdy Antického Olympu
pronikají skalami a kořeny stromů až k podzemním trhlinám.
Kapilárami vod se spojují s tělem Vltavy / Labe v obraze
nekonečné Lásky.
Její tušitelná podoba je neuchopitelná jako náš život.

Tak zvané Obří hlavy u Želíz od Václava Levého z let 1841 – (1845) jsou tradičně spojovány s ďábelskou tematikou a dodnes se jim, a to i v odborné literatuře, říká Čertovy hlavy.

Toto 10.936 metrů vysoké, 11.167 m široké a 6.143 m hluboké sousoší, vytesané do dvou odloučených pískovcových bloků okrajového skalního masivu ve stráni nad údolím Liběchovky je však mnohem pozoruhodnějším dokladem myšlení své doby. Doby, kdy se v okruhu Antonína Veitha, tehdejšího majitele liběchovského panství, soustředila řada dobových myslitelů a také blouznivců, mimo jiné Matouš František Klácel, český básník, novinář, filosof a kněz. Jeho jméno je dnes v souvislosti Liběchova spojováno především s areálem Klácelka, jehož plastickou

výzdobu V. Levý realizoval v letech 1845 až 1846. Na vzniku své zamýšlené pracovny a poustevny se Klácel sám ideově ale i vlastní rukou podílel. S poustevnou možná souvisejí mimo jiné i první náčrty Klácelovy Dobrowědy, vydané roku 1847.

Václav Levý rozhodně znal i Klácelovu starší práci, Lyrické BÁSNĚ z roku 1836. Jednak prostřednictvím knihovny liběchovského zámku, jednak z osobního kontaktu s básníkem. Většina těchto Klácelových básní musela být mladému Václavu Levému velmi blízká a pravděpodobně formovala jeho osobní mytologii, tak velmi duchovně orientovanou. Hluboce jej oslovila, ať už svým ústředním tématem pokání (Metanoeite) nebo kazatelským laděním, směřujícím rýsy rané české romantické

14

poezie s viděním krajinných prvků jako fantazijní srostlice etického odkazu biblické, egyptské a zejména antické mytologie.

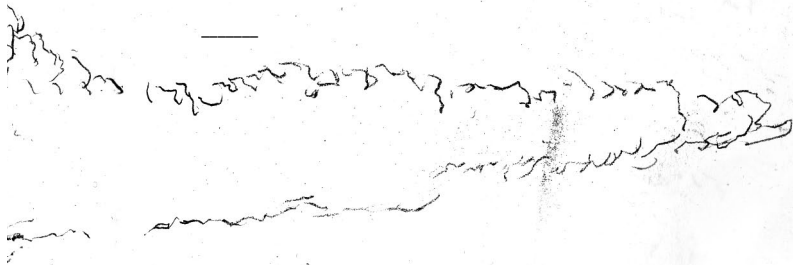
V zárodcích, ale i v hotových obrazech jednotlivých básní jsou tu přítomny příběhy o hadu, egyptských mysteriích a proměnách v duchu Ovidiových *Metamorfóz*.

To vše protknuté příklady, příběhy a naučeními o lásce

mezi mužem a ženou, lásce k pravé Slovanské vlasti, lásce k Bohu, i lásce k Umění a Poezii. V básni *Důvěra* nábožného tyto mravoučně strašlivé příklady s motivy gigantů, tvořících osudy míst, nabývá láska zvláště silný klasicky mytologický náboj, když se tu Zeus a Minerva (Athéna) objevují jako aktéři organizace dramatické skalní krajiny.

Důvěra nábožného.

Nebo nádeže bezbožného jako peyřj
gest, kteréž od větru zachwáceno
bývá, a jako pěna tenjčká, která
od bauřky rozmetána bývá, a ga-
ko dým, kterýž od větru rozptý-
lený gest: a jako památka hosta,
gednoho dne mimo gdaucýho.
Maud. V., 15.

Nikdy se té swaté o pŕjteli náděge nezpust',
 Lež že musj ustaupiti prawdě,
 J smyslená samým d'áblem,

Hled' gak častokrát nebe černé mračno zakrývá,
 W chwjlce malé gich rozžene slunce,
 Padlá mha den činj gasný.

Wenkowskau se nedeg podobau w temné době šálit' –
 W nitru horacj led kryge kopce,
 A z kamenj giskra pŕšj.

Wěčné králowstwj věčnému práwu a dobru,
 Darmo ge odbogná zloby zpurnost',
 Konečně gi hanba stjhne.

Množnoruké nebe buřiče zdrtily Zeus a Minerwa,
 Skály na ně přewaliwše horaucj –
 Giğanti tak zhynau wšichni.

Z předchozích úvah se zdá možné, že do detailů Levého obřích hlav se dosud nikdo opravdu nezažíval. Z dobových vyobrazení i ze současných znalostí příslušné ikonografie je zřejmé, že se jedná o zobrazení mužské hlavy divokého vzezření s bohatým vousem a o až výhružně se smějící ženskou hlavu se složitou, ale typicky antikizující pokrývkou hlavy. Stejně i jiskrný, šesticípými hvězdami podpořený proni-

kavý, spalující pohled obou bytostí, ukazuje, že tématem zobrazení by pravděpodobně mohl být dvojportrét Dia a Minervy nebo Héry, zcela v duchu zmíněné Klácelovy básně. Samozřejmě dosud neznáme přímou obrazovou či grafickou předlohu, podle níž V. Levý pracoval, možná, že to však ale není ani tak důležité. Rozhodující tu asi byla imaginativnost zvoleného detailu krajiny, literární naladění a možné způsoby

16 otevřeného výkladu zmíněné básně. Historický odkaz k antické mytologii pak ukazuje i na možnosti chápání velmi specifické morálky v podobě lásky otce a dcery, či bratra a sestry a též gigantické propojení lidských a krajinných rysů, jako odrazu průniku božské lásky do našeho světa.

Levého a Klácelova mysl tu pozoruhodným způsobem dosáhly syntézy starověku s křesťanstvím na bázi ryzí, velmi specifické podoby středoevropského romantismu a osvícenství. Zejména Levý pak vytvořil něco, co souměřitelně rozvíjí zejména italskou, francouzskou a německou linii manýrismu a baroka a spolu s místní tradicí nachází svou, zcela dobově čitelnou a nezaměnitelně osobní vizi a její realizaci v uměleckém díle.

Výše uvedený text jsem zformuloval na základě nočního bdění pod Levého obřímí hlavami z druhého na třetího srpna roku 2011, kdy podstatná část této tělové dvoufigurace se v mé mysli odehrávala především pod zemí, kryta klenbou stromů, kořenů a hvězd.

Pravdu mé osobní životní dvojjedinosti jsem pak zopakoval dvacátého druhého srpna hodinovou bdělou smrtí v kryptě Liběchovského pohřebního kostela. Historie dvojitých míst a mnohonásobně několikánásobných dvojic tak došla svého možného zviditelnění a pojmenování.

2011_08_02-03 noc prožitá při patách Levého obří dvojice
2011_08_22 jedna hodina společné bdělé smrti v kobkách krypty jako oslava korálové svatby mé a mojí ženy

Wanted more
new stories
we like
main of A.C.

Labels
hispan
religion
publique los
side political
vision
my book my
the people
with people
not
a journey of the
the people
the people
the people
the people

Kostelů je dnes víc, než je potřeba.
Řada z nich chátrá, nebo se nevyužívá.
Je třeba do nich nalít život, mají-li se zachovat.
Hledat vhodnou náplň.
Kostel je prostor profánní.
Nelze jej pokládat za svaté místo.
V kostele Bůh nebydlí.
Přítomnost Boží souvisí se společenstvím věřících, ne s
prostorem.
Není se čeho bát.
Pokorně!

PRŮKLEŠŤ K DUCHU

Radka Schmelzová – historička umění

Vesměrnost jest cíl veškeré lásky a vědy. Kdo sléká ze sebe člověka, ustele si u dobytka. Svět by se sesul, kdyby nebyl na základě vesměrnosti.

František Matouš Klácel, Průklešť ku Lado-
vědě

Mezioborové setkání lidí v krajině mě obvykle donutí jet téměř kamkoliv. Přívlastek mezioborový totiž většinou znamená příjemně svobodné území všech a vlastně nikoho. Zároveň myšlenky volně kolují, co je v jednom oboru obecně známé, v jiném je překvapivé a otevírá nové možnosti. Co se týče umění nějakým způsobem se vzta- hujícíím ke krajině či obecně k prostoru, umělce často přitahují zástupci přírodních i humanitních věd. Zároveň na obou stranách panuje docela příjemné prnutí, pokud se jedna či druhá strana vydá na profesionální pole druhé strany, tedy vědec se věnuje umělecké tvorbě a umělec ve své práci využívá vědecké přístupy. Obě strany na to hledí na to poměrně shovívavě, ale myslí si své. Revita-

lizace sakrální architektury nebo dokonce „resuscitace“ místa tohoto typu vyžaduje jistou míru schopnosti uva- žovat o duchovní rovině, což pro pozitivisticky uvažující mysl může znamenat podobnou úsilí jako je nejistá cesta divokými houštinami neznámé krajiny.

Místo obkroužím pomalým krokem. Od kostela sv. Havla se lipovou alejí točí křížová cesta s čtrnácti opravenými kapličkami na vrchol. Na ho- lém temeni kopce v domi- nantním pozici posazená kap- le sv. Ducha z jedné strany připomíná příjemným okrouh- lým tvarem přikrčené zvíře s několika kulatýma očima opatřenýma ozdobnými, ale masivními mřížemi, opadaná omítka odhalila její opuko- vé zdivo. Barokní památka očividně bojuje o přežití a na

22 elektrárnu Mělník na obzoru smutně kouká zazděným vchodem. Dávno minul čas, „kdy starý kostelíček liběchovský sv. Ducha stráž konal nad krajem vinorodým“.¹ Teď se to tu hemží umělci a příznivci sakrálních památek a barokní krajiny, podle nějakého nejasného řádu vylézají a zase zalézají do kaple dírou v zazděném vstupu.

Duchovní zodpovědnost za kulturní dědictví, hm, ale nejprve je třeba ho nějak vymezit, kdepak by se asi tak mělo správně začít? Že by v prehistorii u nálezů keramiky z neolitu či na přelomu 13. a 14. století, kdy na nánosech materiálu v meandru Labe byla opevněna vladycká tvrz Liběchov. Zmínit pozapomenutý pobyt Jana Husa, který se po interdiktů vyhlášeném nad Prahou (1412) uchýlil do Liběchova ke svému ochránci Jindřichovi z Dubé?

Nebo snad v baroku, když Hyacint Karel, hrabě de Villany dal vystavět farní kostel sv. Ducha (1654) na viničném kopci nad Labem a celý okrsek vinic upravili Italové ve stylu terasovitých zahrad. Impozantní, dnes rozpada-

jící se dílo, patří k proslulé Liběchovské viniční trati (soubor viničních pozemků), kde se pěstovala vinná réva po čtyři stovky let. Podobně neveselé zastavení může nastat i u „hraběcího zámečku s rozsáhlým libosadem“² (vrácen v restituci meziválečnému majiteli). Budovu při povodni v roce 2002 zaplavily vody Labe do výšky více než tři metrů a od té doby je chátrající zámek uzavřen, jen zahrada propláchnutá silou pětisetleté vody je postupně rekonstruována.

Jedno je jisté, Liběchov získal svoji podobu, kterou známe, i když těžce poničenou novodobými společenskými zvraty, když liběchovské zboží vlastnili v 18. století Jan Jáchym, hrabě Pachta a jeho syna Hubert Karel. Architekt Ferdinand Maximilian Kaňka přestavěl renesanční tvrz na pohodlný barokní zámek (1720–31) a pravděpodobně také navrhl nový farní kostel sv. Havla. Nad minerálním pramenem Boží Voda (Geweihntenbrunn) byla postavena kaple Panny Marie a vedle ní zřízeny lázně. Boží Vodu se zámkem propojila

cesta lemovaná stromořadím Paloučkem. Kompozici doplnila Kalvárie (1780), křížová cesta o 14 zastaveních s lipovou alejí vedoucí ke kostelu sv. Ducha.³ Na nejstarší vedutě podle kresby Antonína Pucherny z roku 1802 (ryl 1810 J. Ernst) je Liběchov – Liboch idylicky krásný a téměř bezlesá krajina udržovaná jako komponovaná zahrada.

Mě však zajímá počátek 19. století, kdy Liběchovské a Dubské panství koupil Jakub Veith (1758 – 1833), textilní průmyslník, českobudějovický měšťan povýšený do šlechtického stavu. Jeho syn Antonín Veith (1793 – 1854) štedrý mecenáš umění a vědy ve svém liběchovském obrozeneckém salonu soustředil osobnosti tehdejší umělecké a intelektuální elity: filozofa a matematika Bernarda Bolzana, historika Františka Palackého, filologa Josefa Jungmanna, politika Františka Ladislava Riegera, malíře Josefa Navrátila, který vytvořil nástěnné malby v salla terreně a tzv. „žapan- ský sál v duchu východoasijském zdobený“⁴. V té době

(1840–45) pomáhal v kuchyni na zámku vyučený stolař Václav Levý.

Geniální samouk v okolí vytěsalo do skal několik monumentálních soch. Počátkem roku 1845 na podnět Veithova knihovníka, brněnského augustiniána profesora Matouše Klácela vytvořil reliéfní výzdobu nedaleké jeskyně. Inspirací se mu stala Klácelova satirická báseň Ferina Lišák. Působivost „Klácelky“ podnítila Veitha, aby poslal Levého studovat do Mnichova k jednomu tehdy z nejuznávanějších sochařů, svému příteli Ludwigu Schwanthalerovi.⁵ Z pomocníka v kuchyni se stal významný představitel sochařství své doby, mimo jiné učil i Josefa Václava Myslbeka.

Je pravděpodobné, že podobu výzdoby jeskyně Klácel přímo ovlivnil, nebyl to totiž ledajaký knihovník. František Matouš Klácel (1808 – 1882) jako básník, novinář, filozof a představitel českého utopického socialismu 19. století patřil mezi výrazné osobnosti českého kulturního i politického života.⁶ Spoluzakládal vzdělávací organizaci

24 Národní jednota sv. Cyrila a Metuda. Podílel se na vzniku Českomoravského bratrstva, jehož členkou byla i Božena Němcová, s níž si Klácel dopisoval od roku 1848 a pro ni psal do Moravských novin Listy o původu socialismu a komunismu.

Klácela přiváděly otázky, jimiž se zabýval ve filozofii i k přírodovědné problematice: zabíral se tezí o neustálém vývoji přírody a společnosti. V poznávání zákonů přírody viděl poznávání pravdy a o přírodní vědě mluvil dokonce jako o svědomí ušlechtilého člověka. V roce 1869 odjel do Ameriky ve snaze uskutečnit tu svoje ideje „vlastenecké všesměrnosti“. Zájem o jeho dílo vzbudil v roce 1906 převoz jeho pozůstalosti z Ameriky. Filozofický systém, který je klíčem k otázkám, jimiž se zabýval, je dílo Průklest k ladovědě. „Proklestit se Klácelovou průklestí ku ladovědě není snadné.“⁷ Rukopis zvlášť 852 stran je psán formou dopisů fiktivní žačce Ladimile, některé jsou jejími odpověďmi učitelů, otců či Ladimilovi. Prvních 25 listů obsahuje myšlenky například vztahu

umělce a vědce či otázku dokonalosti uměleckého díla. Inspirativní... „V Klácelově filozofickém systému hraje významnou roli pojem Lada (pro krásu důsledně používá pojem lada a pro estetiku ladověda, byť již byl znám Palackým vytvořený český ekvivalent krásověda.“ (...)
„Lada byla slovanská bohyně krásy a Klácelovo panslovanské nebylo tajemstvím.“⁸
Ale nechci tu vysvětlovat jeho komplikovaný spis, nýbrž se zastavit u myšlenky u Klácelovy shrnující myšlenky: „Duch se vtírá do světa skrze

cit, smysly, jejich obrazy. Dále pak myšlením, umem a rozumem V ladě se zoru ozývá vzor.“ A máme to pěkně shrnuté. K duchovnímu dědictví potřebujeme emoce, smysly, myšlení, vzdělání a rozum. A možná zahlédáme něco příznačného v dnešním

vztahu k duchovnímu dědicitví ... A kde něco z toho není dáno, takříkajíc v apatyce nekoupíš.

Je to pochopitelně také svého druhu „průklest“ spleti duchovního odkazu k myšlenkám, osobnostem a jejich činům, to vytváří minulost – duch jednoho kraje. Je vůbec třeba ještě zmiňovat pokračování historie – Mnichovský diktát, začlenění Liběchova té „hrázi germanizace na Labi“, ale také „první osadu z klínu germanizace do českého kraje vraženého“ do Sudetonecké župy Velkoněmecké říše? Židé jsou deportováni, zámek slouží jako vojenský lazaret. Socialistický stát posléze zásadně mění krajinný ráz stavbou Mělnické elektrárny a dýhární na břehu Labe i záměrným zanedbáváním sakrálních staveb. Přesto Liběchov a jeho okolí

je lokalitou mimořádné „lady“ kulturně – stavební, krajinné i přírodní.

Teď po roce, když se snažím vybavit si jednotlivé práce, objeví se mi v mysli letní louka za kaplí, kterou Miloš Vojtěchovský posázel svéráznými ptačími budkami na vysokých bidlech, možná je boží ptactvo osídlilo. A také se často vracím performanci Miloše a Věry Šejnových, kterou jsem viděla jen na fotografiích. Manželský pár se vystrojil do svátečních šatů a ulehl na „katafalky“ do podzemní krypty při výročí jejich „papírové“ svatby. Vnímám to jako respekt k cyklu lidského času tady i k tomu, co možná neseme v sobě a čemu Klácel říká Velký či „sňaté člověčenstvo“. Ne nadarmo byl uvnitř kaple sv. Ducha a sv. Hrobu nápis: Pane, zůstaň s námi, neboť

se připozdívá... Již se nachýlil den a večery se dlouží, neboť čím víc se blíží konec světa, vzrůstá nepravost a chladne láska. Bylo docela dobře v kruhu výtvarníků, muzikantů, performerů i vědců, všech těch – Svojanů, což je Klácelův termín ve smyslu být svůj. Setkání vytváří novou síť myšlenek a odkazů i tradic, aby bylo možné někdy v budoucnosti na něco nazvat.

Už jen pro tu kratochvíli, aby závěr byl aspoň trochu absurdní, uvádím epizodu z

Historie Liběchova (text lze najít na stránkách města): ...z věže kaple sv. Ducha je vidět domek Kratochvílových, kde v roce 1902 bydlel na prázdninách Franz Kafka. Na pohlednici Pavlovi Kischovi napsal z Liběchova ve čtvrtek 28. srpna 1902: „Co se dá odpoledne lepšího dělat, než s mžourajícíma očima ležet mezi německými poli a kvetoucími loukami? Nic. Čím se může lépe odpoledne začít, než že se Pavlíčkovi pošle lístek. Tady ho máš. Franz.“

Literatura:

Foglarová Eva: Traplova monografie o Klácelovi a Klácelova Průklest' ku Ladovědě, In: Sborník prací historických. Sv. 17. Acta universitatis palackianae olomucensis Facultas philosophica Historica 29, 2000, s. 187–191.
Liběchovský Josef: Liběchov,

jeho památnosti a malebné výlety po okolí, Josef Šolc, Kladno 1901

Internetové zdroje:

<http://cs.wikipedia.org/wiki/Lib%C4%9Bchov>, vyhledáno 29. 7. 2012
<http://www.libechov.cz/file.php?nid=856&oid=2677611>, vyhledáno 28. 7. 2012

¹ Liběchovský Josef: Liběchov, jeho památnosti a malebné výlety po okolí, Josef Šolc, Kladno 1901. s. 7.

² Ibidem s. 9

³ Na úpravách se podíleli další umělci evropského formátu: sochař Matyáš Bernard

Braun a malíři Václav Vavřínek Reiner a Jan Petr Molitor. Kostel a zámek dostaly freskovou malířskou výzdobu a parter zámecké zahrady, terasa a schodiště kostela byly osazeny sochami.

⁴ Liběchovský Josef: Liběchov, jeho památnosti a malebné výlety po okolí, Josef Šolc, Kladno 1901. s. 10.

⁵ V nedalekých Tupadlech Antoní Veith započal (1840) stavbu „českého Slavína“, v místech tvrze zničené za třicetileté války. Zámeček v historizujícím slohu ovlivněném maurskou architekturou nazval Slavín a byl určený pro umístění 24 soch významných postav českých dějin.soch, jejichž autorem měl být právě jeho přítel Schwanthaler. Mecenáš se dostal do finančních problémů, sochy vznikly jen čtyři (jsou v Panteheonu Národního muzea v Praze), areál nebyl dokončen, ze zamýšlených čtyř věží stojí jen jediná a za lesem nad Tupadly vykukuje jako další chátrající vzpomínka na minulost. Buddhisté tu založili svoje mediální centrum Samadhi, jako by téměř symbolicky posunuli

duchovní odkaz od národní kdnes poněkud problematické globálnímu rovině.

⁶ Vystudoval piaristické gymnázium v Litomyšli a filozofický ústav tamtéž. Vstoupil do starobrněnského augustiniánského kláštera, kde přijal jméno Matouš. Ukončil teologický ústav a získal místo profesora na filozofickém ústavu v Brně, odkud však byl odvolán pro svobodomyšlné hegelíánské a panteistické názory. V klášteře se pak věnoval teoretické práci.

⁷ Foglarová Eva: Traplova monografie o Klácelovi a Klácelova Průklest' ku Ladovědě, In: Sborník prací historických. Sv. 17. Acta universitatis palackianae olomucensis Phacultas philosophica, Historica 29, 2000, s. 187.

⁸ Ibidem s. 188

MÍSTO KAPLE

Jiří Sádlo – geobotanik, básník

Divné teplé mrtvo.

Bylo mi i divně.

Čul jsem tam něco nedobrého.

Ta bílá kaple ční na bílém kopci, strmá kozí hlava vyplazená nad vesnicí, která je i není městečkem, vytrčená nad Labem, které je i není veletokem, ční tam bílá na bílé a suchá na suché, byl to ten stav léta, které musí už brzo skončit, ale zatím nechce. Léto, léto.

Několikrát jsem opakoval slovo několikrát. Čučí dolů, oči žádné. Bílá jako kost, sladká jako omítka v cukrovaru. Věděl jsem, kam jedu, ale to mi nebylo platno. Zkoušel jsem různé oblíbené triky, zpíval jsem si podřipské písně, recitoval jsem si Šiktance, nic. Jenom vyprahlo, nedělní poledne, utekl jsem od rodiny na vlak, první provinilé pivo z nenadálého štěstí jsem si dal v Lokobaru na nádraží ve Všetatech, druhé dole pod kopcem, byla tam taková nedělní letní hospoda.

Hřích štěstí, hřích provini-
losti. Byl bych se kopnul. No
ale nekopnul jsem se. Léto
už bylo tak staré, že už mělo
dole na noze bércový vřed,
který se nechtěl hojit. To
jsem byl já, to léto. A bylo k
bouřce. Viděl Labe, bílé Labe,
kopytem jak v zemi hra-
be. Co si to Labe asi myslí,
když tudy teče? Zaklínám
tě bouře skrze svatý kříž,
na kterýmžto kříži visel Pán
Ježíš. Zaklínám tebe, stude-
ný jede, skrze Syna božního
a jeho svaté obřezání, skrze
pět ran Krista Ježíše, skrze
jeho svatou krev, která z
Jeho svatých ran vylita byla,
pro člověka prvního, který na
svět stvořen jest.

Co je tu hrozivého:

Že na kopci stojí kaple,
mohl by to být čehosi
středobod. A není. Jako
Mělník by mohl být hlavní

město Čech, nebo Roudnice s královským hradem na Řípu, a není. Co si myslí to Labe? Když teče od Hradce a od Kolína, udělalo si širokou rovinu, samý pórsek a Češi s omáčkou, myslí si, že má vystaráno, teď už to do moře půjde hladce. Pak se za Mělníkem nenápadně přikloní opuky, za nimi pískovce a zleva široký

sokl Řípu, širokánské údolí, to už Labi slavnostně začíná krize středních let, která má vyvrcholit drsným proražením Krušných hor, ale o tom tady přirozeně není ještě ani potuchy.

Že jsme uprostřed Čech, Říp nadosah, a přece je kraj rozpolcen, tady končí celá ta hlinitá česká nížina a začíná svah a za vinicemi už jsou hnedle borovice a buky a Sudetenland. Na fázovém rozhraní těch dvou živlů se láme světlo a vzniká iluze dalekého jihu. Víno a meruňky, už Mělník je takový a pak ta těžká a hrozivě čnější architektura, Liběchov se sochami v zatáčce a tato kaple zde a Čertí hlavy a Roudnice s mostem z verneovek a hřmotným kostelem, Doksany a Terezín, italská zvonice nad Křešicemi, a končí to v Litoměřicích. Hrůza černých a bílých věží a stěn dohromady s tou ospalou sladkostí, taková česká Itálie. Výhružná Důstojná Osamělá Pustá Zbytnělá Vypouklá Ornamentalní Zavržená Zvlčelá Slepá Jílovitá Vztyčená Vyvrácená Napjatá Rozdrcená Popálená. Liběchov, u paty domu vosy v troskách melounu.

Že jsme uprostřed Čech, Mělník nadosah, a přece je tu opuštěný a osamělý velký téma. Vinice pusté, kaple v křovinách, vysoký plevel.

30 NĚMÁ elektrárna, prázdná pole až k Řípu a za ním dál. Svatý Duch a Svatý hrob a Hyacint hrabě de Villani. Akorát silnice frčí, ale i to je pustina. Jaká je ta kaple bělavá a rezavě zahnědlá! Jako stará loď vyvržená řekou, stará křídlová zkamenělina, žebrovaná lastura. Divná jména. Zadní Máří Oběšen- ský Křivenice Kartouzská Čarodějnice Na vrších U dubu Sirotčí Štěpánka Josef- ka Travnocestní Boží voda Trojslava Vlčí les Podvlčí Psí hora Brundol Komorsko Malý Koráb Malé Sekerky Malý Hubenov Soudný Na peluňce V kalech Žerka Kudlák Praš- nice Studená rokle Sevřená Borůvková Tupadly. A už nevstaly.

Že se na tu kapli zapomnělo a teď oživit tu paměť třídenním mejdanem s přednáškami? Není to vlastně marnost? Já viděl už jen dojezd akce, pomalé rozpouštění, cyklické loučení jako když odlétají vlaštovky. Čekal jsem, až tam budou ti výtvarní výtvarníci. René Břdivo nebo Aurélius Hrubo- zel. Andrea Bystrouškovská, akvarely. Pak jsem je viděl.

Byli přesně takoví. Dokonce měli děti a psy. Žádný vý- tvárník se nejmenuje Honza Novák nebo Petr Pokorný. Petři jsou většinou příro- dovědci, nadnormální výskyt Petřů, Milanové jsou inženýři, Bohumír je geometr nebo di- rigent. No dobře, ale proč to tedy není marnost, chtít od lidí, aby jim kaple zůstala pod kůží jako třísky, a od kaple, aby se na chvíli probudila a upamatovala? Stalo se to, byly to naše oči a co tomu říkal svatý Duch?

Šel jsem po nádraží, tam byla písčitá půda, rostla tam Tunica prolifera, hvozdiček, mdle růžové hvězdičky a okolo šupiny a šupiny, suché kolem růžového jako neh- ty svazu pedofilů. Pak jsme byli na kopci, šli zborcenou vinicí, strdivka tráva sed- mihradská tam kývala bílou hubou, Melica transsilvanica. Pak jsem mluvil s Trejbalem a říkal jsem si, aha, ten ale to všechno vidí, a šel znova dolů a chvíli přšelo. Akáty trousily lístečky do prachu, který nakrátko omokl. Víc si nepamatuju.

Josef Janáček – opatrovník kaple a křížové cesty,
kronikář, chemik potravin

Z vršku nad řekou shlíží do kraje ošuntělý kostelík.
Prázdná tichá kaple s věží, zvonící, zvonů prostá.
Daleký obzor kráslí podivuhodně špičaté kopce.
Z roviny za vodou na dosah ruky
kyne kopec samotářský, taková buchta.
Terasy kdys viničního srázu pod kaplí
už léta opanovává šípek, škumpa, metlice chundelka.
Kalvárie s alejí statných lip srdčitých lemuje vzrostlý háj tam,
kde ještě před sto lety dobýván kámen.
Z lomové opuky právě odtud
vystaven kdys v údolí pěkný zámek a malé městečko.
Původně Luběchův dvůr, Lubiechow, Libochov,
později Liběchov, alias onehdy též Liboch.

Vloni v létě kostelík na pět dnů ožil
studentkami a studenty AVU
a jejich pány profesory.
Úžasné bylo sledovat volně plynoucí mumraj
Instalací, scén, scének, představení, performancí
uvnitř i vně kaple až do noci,
Kolik vynalézavosti, důvtipu, nápadů,
neokopovatelných prožitků sešlo se tu ve spolek.
Mnoho, mnohé spolu,
vrchovatě, prvně, naposled, jednou pro vždycky.

ARCHEOLOGIE POSVÁTNÉ

KRAJINY

Petr Meduna – archeolog

Archeologie na setkání u zpustlého kostela svatého Ducha? Ano, přímo prvoplánově se to nabízí. Ale leccjaká archeologie to být nemůže, vertikální cestu do minulosti (a zpět) je nutné doplnit ještě přívlastkem. Archeologie krajiny – druhý plán, horizontální rovina, snadno vnímatelná z místa, kam ústí křížová cesta a odkud je výhled na jeviště dějin. Ovšem ani toto nepostačí, třetí plán doplní

téma – posvátné. Čas, prostor a čtvrtý rozměr. Vnímatelný, ale stěží popsatečný. „Nevíš-li, co to je, říkej tomu kultovní předmět nebo objekt“ je starý archeologický bonmot.

Tzv. průřezové téma je hotovo.

Amfiteátr je orientován dokonale. Barokní zbožnost se pohybovala v rozměrech dalekých obzorů a krajinných kompozic, paradoxně díky třicetileté válce a možnosti shrábnout dohromady kusy krajiny v jedna panství a začít je přetvářet v krajinu, zahradu, dědictví renesance. V Liběchově se křesťanství šplhá po svazích – kostel svatého Havla nad vesnicí je podle zasvěcení zřejmě původně románský a obrací se se stydlivým triumfem jen k nejbližšímu okolí. Teprve barokní svatodušní kaple dává najevo na všechny strany věčnou pomíjivost. Génus loci, duch místa? Nebo jen nejzřetelnější prvek posvátné krajiny, kam si promítáme v sebereflexi své představy? Znovu pohled do krajiny. Podvědomě se obracíme tam, kam nás orientoval barokní architekt – k Řípu. Podle

34. jazykovědy zaujala tato hora českého slovanstva už jejich germánské předchůdce, zanechali nám její název, „Říp či Hřib“ národního obrození už to nezmění. Je-li před deštěm, je na vrcholu Řípu vidět kaple svatého Jiří. V roce 1126 ji nechal přestavět Soběslav I., je

to tedy jedna z nejstarších svatyní ve volném terénu, tedy to, čím krajinu zaplnilo až baroko. Původní zasvěcení však nebylo svatému Jiří drakobijci, ale spirituálnějšímu svatému Vojtěchu. Vztah Čechů k Řípu byl ve středověku podivně plachý, polopohanský. Církevní instituce se předhánějí ve snaze horu získat – nebo se jí ochotně zříkají? – vesnice Mnětěš a hora Říp jsou nejčastěji zmiňovanou lokalitou v majetkových převodech. Vršovci,“ stínová

vláda“ Čech, nikdy nesáhnou po knížecí koruně, vládě země de iure. Ale potichu si nárokují zemi de facto, mají ve svých majetcích nejbližší okolí hory. Snadno čitelné, stejně jako dnes – jednoduchá krajina, jednoduchý symbol.

Pohled do krajiny s otočkou. Tady už krajina vidět není, po jednoduchosti ani památky. Poměrně ostrý zlom za zády vnímáme jako přirozenou hranici divočiny, romantiky a tak podobně. Slavín Antonína Veitha v novorománském pseudomaurském slohu, dnes buddhistické centrum, Tupadly. Želíz s Obřími hlavami a Klácelkou, monumenty libečovského kuchaře Václava Levého. Obojí z doby, kdy o pár desítek kilometrů severněji Karel Hynek Mácha sedává u Velkého rybníka a Caspar David Friedrich brouzdá po Středohoří. Romantika a romantismus.

Pod touto hladinou – snadno se v ní vidíme – je jen tušitelné. Archeologie. U Želíz je ze země neviditelný tzv. rondel z mladší doby kamenné. Jak název

napovídá, je okrouhlý, několik desítek metrů v průměru a ve vymezujících příkopu jsou vstupy na všechny světové strany. Na současníky působil podobně jako Stonehenge a ať už se v něm odehrávalo cokoli, bylo to nad rámec běžného neolitického rolničení. Liběchov – na severním okraji vesnice je – opět neviditelný ze země – obří kříž, zřejmě tvořený jinou strukturou pod povrchem dnešní louky. Místo nad Boží vodou snad můžeme spojit s projevem barokní zbožnosti. Osinalice u Vidimi – za vsí je na kopci „veliký kámen“, kam na Boží hod velikonoční putují místní, aby zde pozorovali východ slunce. Kámen má své strážce, nazývají se – jsme v Sudetech – „Vachštejní“. To není pozorování středověkého misionáře,

ale národopisná poznámka konce 19. století. Můžeme pokračovat k severu katastr za katastrem, téměř všude je něco výjimečného, ale obtížně viditelného. Je tedy krajina méně a více posvátná, méně a více protkaná místy kultu a ritu napříč dějinami? Archeologie dokáže poměrně s jistotou sdělit nejen to, kde jsou, ale i to, kde je s velkou pravděpodobností nenajdeme. Résumé je velmi stručné – čím členitější krajina, tím jich je více. A Liběchov stojí na rozhraní.

Každé opravdové umění je svým způsobem duchovní, má svůj spirituální, chcete-li náboženský rozměr. Možná něco takového jako profánní umění, i kdyby ho dělal třeba přesvědčený marxista, vlastně ani neexistuje.

Možná je dělení na sakrální a profánní umění zavádějící... Sympatické, na první pohled hravě smělé, na druhý pohled smrtelně vážné umělecké intervence a performance přátel liběchovického kostela i toto dosvědčují.

Ti, kteří vystoupili

Adéla Součková Adriana Takáčová Aleš Čermák
Anna Hábllová ARTHUUR (Kateřina Dietzová
Eva Šůsová Deimion van der Sloot
Hidde Meulenbeek) ASSTMA (Filip Jakš)
Barbora Šimonová BBNU (Petr Ferenc
Martin Janíček) David Helán Filip Kosek
Jakub Geltner Jan Kilián Ján Valík Jana Doležalová
Jana Kneschke Jiří Sádlo Josef Dudek
Josef Janáček JSEM VE HVĚZDĚ (K H Mácha
Vojtěch Bárta Kuba Gottwald Pavel Humhal
Jana Pidrmanová Kajetán Písařovic
Jana Hauskrechtová Janek Rous)
Julia García Orive Kateřina Bílejšová
Lucie Nováčková LUNCHMEAT (Jakub Pešek
Jakub Larva Adéla Marešová Pavel Karafát)
Magdalena Deverová Markéta Mráčková
Martin Bražina Michal Cáb Milan Guštar Miloš Šejn
Miloš Vojtěchovský NE-I (2046 Erik Sikora)
OPUKA (Radek Herold Petr Stašek
Miroslav Vojvodík Filip Lang Jiří Mareček
Dušan Urbanec) Petr Meduna Petr Valer
Viktor Fuček Viktor Takáč Vítězslav Štajnochr

Ti, kteří napsali

Jan Kilián Jiří Sádlo Josef Janáček Miloš Šejn
Petr Meduna Jan Trejbal Radka Schmelzová
Petr Tej Fr. Benedikt Mohelník OP Ján Valík
Norbert Schmidt Viktor Fuček

Kaple svatého Ducha v Liběchově patří mezi mnoho prázdných památek. V srpnu roku 2011 se zde uskutečnilo mezioborové setkání s cílem poukázat na opomíjené hodnoty. Místo ožilo přednáškami, výstavami, divadlem a experimentální hudbou. Hlavní téma setkání je zřejmé – duch místa, krajina a naše zodpovědnost za kulturní dědictví v ní. Liběchovská památka se svým kontextem zastupuje mnohé další s podobným osudem. Kniha mapuje, upomíná a rozšiřuje pohled na toto setkání a otázky s ním spojené.

Resuscitace místa
19 22 8 2011

The Chapel of the Holy Spirit at Liběchov is just one in a long row of such deserted heritage sites. In August 2011, an interdisciplinary meeting was held here in order to shed some light on a general negligence of values. The space sparked up with lectures, exhibitions, theatre, and experimental music. The reason for such a meeting is clear – the value of the spirit of the place, the landscape, and our responsibility for this cultural heritage, with the Liběchov chapel, being just an example of the many other places with a similar destiny. The book maps, recalls and widens the scope of this meeting and the questions poised.

Aleš Čermák & Filip Jaks

Barbora Šimonová & Markéta Mráčková

Martin Bražina

Michal Cáb

Jana Doležalová

Josef Dudek

BBNU

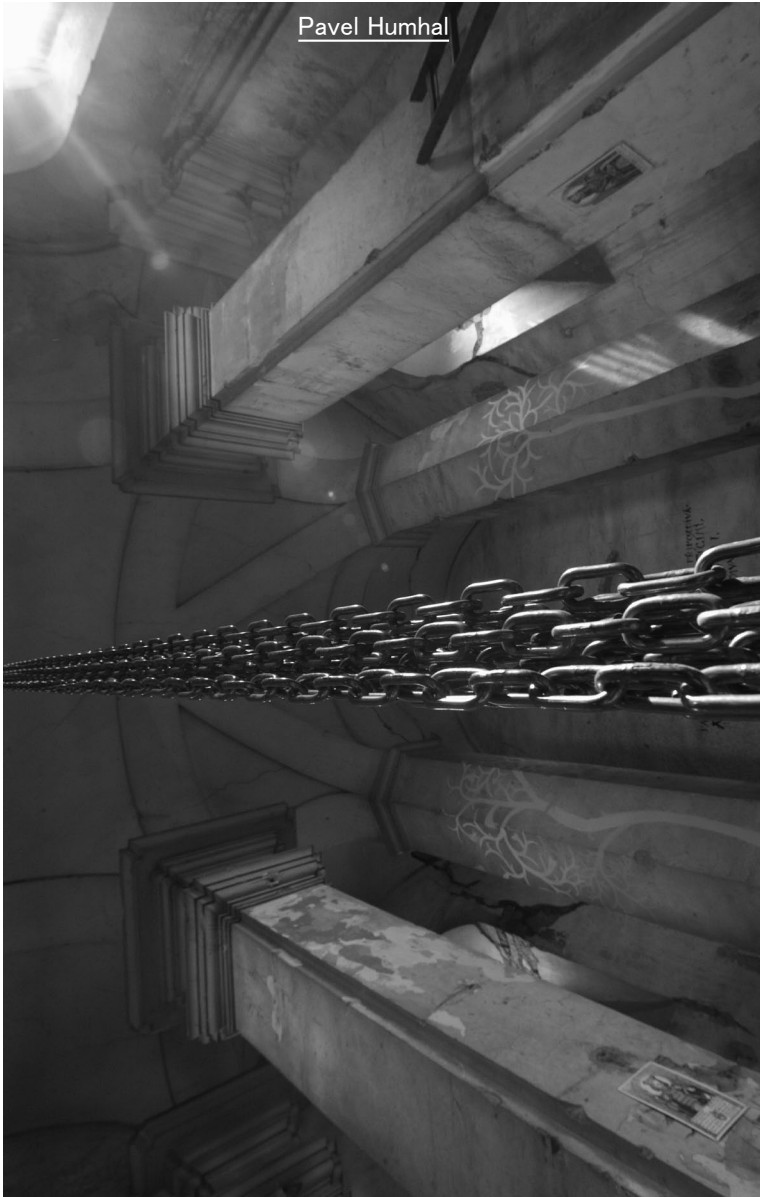
Viktor Fuček

Jakub Geltner

Pavel Humhal

Josef Janáček

Vítězslav Štajnochr

Julia García Orive

Jana Kneschke & Kateřina Bílejšová

LUNCHMEAT

JSEM VE HVĚZDĚ

JSEM VE HVĚZDĚ

Jiří Sádlo & Petr Meduna

Miloš Šejn & Věra Šejnová

Miloš Šejn & Věra Šejnová

Miloš Šejn & Věra Šejnová

Adéla Součková

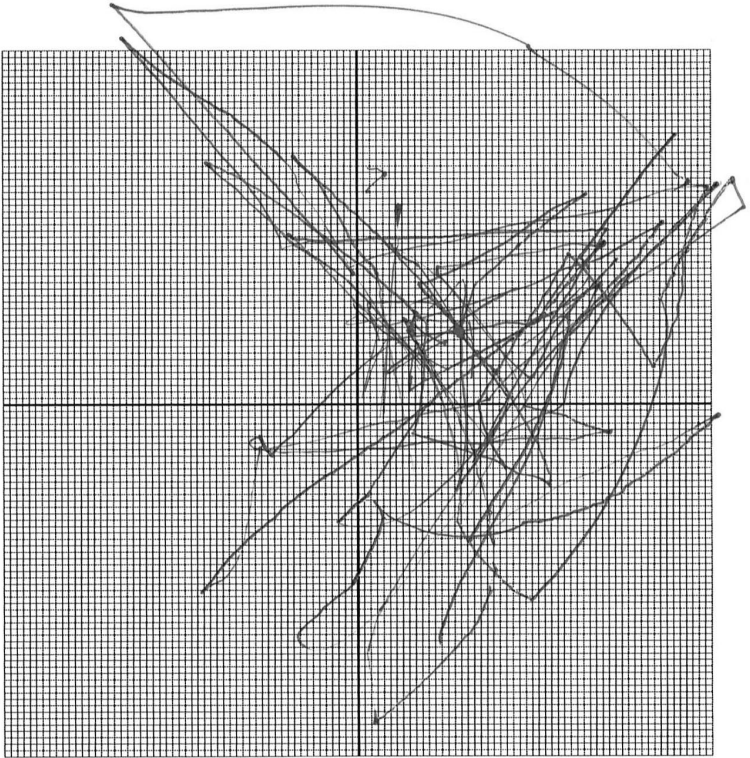
ARTHUUR

ARTHUUR

ARTHUUR

performer
katerina

date
21-08-11

location
liběchov

Miloš Vojtěchovský

Kniha mapuje, upomíná a rozšiřuje pohled na mezioborové setkání
v kapli sv. Ducha v Liběchově ze srpna roku 2011
Koncepte akce Jan Trejbal, Marek Příkrýl, Jan Mlýnska, Jolana Teuberová, Jan Dočekal
Editor publikace Aleš Čermák, Marek Příkrýl, Jan Trejbal

Fotografie AI photography, Jakub Geltner, Marek Příkrýl Anglický překlad Benjamin Schmidt
Písmem MS PGothic vysadil Jakub Kovařík 28 7 2 8 2012 Tisk SV Studio

Kniha vznikla za laskavé podpory Akademie výtvarných umění v Praze a Nadace české architektury.
Děkujeme srdečně všem autorům, kteří přispěli do této publikace. Děkujeme také všem fotografům.
Kniha vznikla v roce 2012 ve spolupráci s nakladatelstvím Ausdruck Books. Číslo publikace 13
Zvukový a obrazový záznam z akce naleznete na www.kaplelibechov.cz

ISBN 978-80-87108-32-1

Resuscitace místa – kaple Liběchov

N4

A-B